

וכשנגאלו מהו אומר וכעצם השמים לטוהר ונאמר בכל צרותם [!] לו צר אין לי
אלא צרת ציבור צרת יחיד מנין ת"ל יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה ואומר
ויקח אדוני יוסף אותו ואומר ויהי ה' את יוסף ואומר מפני עמך אשר פדית
לך ממצרים גוי אלהיו. רבי אליעזר אומר ע"ז עברה עם ישראל בים שנאמר
ועבר בים צרה והכה בים גלים ואיזה זה זה צלמו של מיכה. רבי עקיבא אומר
אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו כב יכול אמרו ישראל לפני הקב"ה עצמך פדית
וכן את מוצא בכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם שנא'
הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים. גלו לבבל שכינה עמהם שנא'
למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם
גלו לאדום שכינה עמהם שנא' מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה

אוצר החכמה

לו צר. אע"ג דכתי' בלמ"ד אל"ף קרינן בלמ"ד וא"ו, והכונה שכביכול משתתף בצרתו
ועי"ז ומלאך פניו הושיעם ועי' סוטה דף ל"א ע"א והתרגום מפרש כדכתי' וכן רש"י ע"ש.
גוי נאלהיו בקרא כתיב גוים ואלהיו וס"ל דזה קדש ומיירי בכביכול שהיה עמהם
במצרים, אבל רבי אליעזר ס"ל דהוא חול ומיירי בפסל מיכה ורע"ק ס"ל דהוא קדש. ונראה
דה"ק ואמר מפני עמך וכו' שבמקרא זו פליגי ר"א ורע"ק ולדעת רע"ק הוי קדש.

וכן אתה מוצא וגו'. נראה דעד כאן לא מייתי ראייה אלא שה' משתתף בצרתו
אבל לא שמענו שגולה עמהם במקומם ועתה מייתי ראייה דלא די דמשתתף בצרתם
אלא ה"נ גולה עמהם והיינו ראייה לדברי רע"ק דמפרש אשר פדית וכו' כביכול לעצמו פדה
דהיה עמהם ממש במצרים. והא דקתני לעי' ברישא דבריתא וכן אתה מוצא וכו' שכינה עמהם
ר"ל שהיא עמהם בצרת השעבוד וכן מייתי לה בספרי פ' בהעלותך בפסוק ויהי בנסוע הארון
וגו' וע"ש כל הברייתא.

הנגלה נגלתי. פי' מהרש"א בח"א דדריש מלשון כפול דהיינו גלות כביכול שהיתה
מצטערת עמהם.

מי זה בא מאדום. ולא קאמר לאדום אלמא דשם היה עם ישראל בגלות.
למענכם שולחתי בבלה. בקרא כתיב שלחתי בחיריק תחת השי"ן ועין להרב
אב"ע ז"ל. וכתב הרד"ק, אבל לפי הנמצא ברבותינו ומייתי הך דהכא נר' שהיו קורין השי"ן
בקובץ יע"ש.

דאלהיו הוי חול אבל נפקא ליה מדכתי' אשר פדית לך כלומר לעצמך וגו', ומיהו בירושלמי מבואר
דפליג אדר"א והכי א"ל ח"ו א"כ עשית קדש וחול ושרית לממחקי אלא מ"ט וכו' ונר' דלדידיה
דאלהיו הוי קדש מפרש לקרא דכביכול נפדה עמהם וכן פי' הרב פ"מ שם ודו"ק.

הנגלה נגלתי. עיין בקונ' ועיין בשמואל רבתי שם.
צרת יחיד מנין. עי' להרב תאווה לעינים בסוטה דף פ"ט ע"א סי' ש"ט דמפרש דזה
פלוגתא דאמוראי שם דפליגי דחד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא וכו' יע"ש ובאו דבריו בס'
טירת כסף דף ר"ח ע"ג יע"ש.

וכשעתידין לחזור כב יכול שכינה עמהם שנא' ושב ה' אליהם אינו אומר והשיב
אלא ושב ואומר אתי מלבנון וגו' וכי מלבנון היא באה והלא ללבנון היא עולה
כב יכו' אני ואת ללבנון עולים:

(יב) ליל שמורים הוא לה' בו נגאלו ובו עתידין להגאל דברי רבי

וכשעתידין לחזור וכו'. פי' מהרש"א פרק בתרא דמגילה דף כ"ט דהיינו
שתחזיר גילוי שכינה לירושלים שלא תשאר שם במקום שגלו ישר' כבר. ולפי"ז יהיה
את שבותך עם שבותך וכו' אבל כשנגאלו כבר מגלות בבל נשארה גילוי שכינה שם
כדאיתא בגמ' בזמן אביי שנשארה גילוי שכינה בבה"כ דהוצל.

אתי מלבנון פירש"י כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני אגלה עמכם אתי מלבנון
תבואי. וכשתבואו מן הגולה אני אשוב עמכם ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר וע"כ כתב
אתי מלבנון תבואי כשתגלו מלבנון זה אתי תבואי ולא כתיב אתי ללבנון תבואי, לומר
משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבואו ע"כ
ועיין בחזית דף קכ"ג ובמהרש"י בע"ג וד' שם.

(יב) בו נגאלו וגו'. בא לתרץ כפל הכתוב. והנה לרבי יהושע ה"פ דקרא, ליל
שמורים הוא לה' כמו שפירש"י שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם

וכשעתידין לחזור וכו'. עיין להריטב"א הובא בעי' פ' בני העיר שם מ"ש בזה
ולכאורה אין דבריו מיושבים על אגדתינו ועי' למהרש"י במקומות הנ"ל בזה.

(יב) בו נגאלו ובו עתידין ליגאל. כתב בס' המנהיג בהל' פסח ס"ב מנהג בכמה
מקומות שאין נועלים החדרים שישנים שם בלילי פסח כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל דכתיב
ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית ואם יבא אליהו ימצא הבית פתוח
ונצא לקראתו מהרה ואנו מאמינים בזה ובשכר האמנה דיש באמנה זו שכר גדול וכו' ע"ש. וכן
מבואר בש"ר פי"ט ס"ט דבאותה הלילה אני גואלכם וכת' מהרש"י דהיינו אליבא דרבי יהושע.
וצריך לומר לפי"ז דהיינו בשורת הגאולה שהוא ע"י אליהו תהיה בט"ו בניסן אבל משיח ודאי נר'
דא"א דאתי בט"ו דא"כ יבא אליהו בערב ט"ו וכדכתי' הנה אנכי שולח לכם וכו' לפני בא יום וכו'
וכדאמרי' בעירובין ד' מ"ג ע"ב ע"ש. וכבר אמרו שם דכבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא
לא בע"ש ולא בעי"ט מפני הטורח ועיין בסוגיא דפסחים דף י"ג ע"א דשם נר' דרבי יהושע פליג
על זה, ויש לדחות ופשוט. ועיין עוד בתוס' בעירובין שם ד"ה האי דכתבו דבשבת קודם אכילה לא
אתי אליהו ע"ש, ולכאורה לפי"ז לא אתי נמי בשחרית יום טוב וצריך לעיין ואכמ"ל והרב המפה
כתב זה בסימן ת"פ. ועי"ש בתק יעקב ובסי' תפ"א סק"ב במ"א יע"ש דכתב דהיכא דשכיח הזקא
לא סמכינן אניסא ע"כ. ועוד יש לעיין בסוגיא דעירובין הנז' דלפשוטו מהא דר"א ור"י דלכ"ע יבא
המשיח או אליהו או בר"ה לדעת רבי אליעזר או בט"ו בניסן לדעת ר"י, וא"כ ע"כ דליכא תחומין
למעלה מיו"ד דאל"כ איך יבואו בליל יום טוב כמבואר במדרש הנ"ל. ואפשר דהגמרא פליגא על
המדרש בזה והא דאמרו בניסן עתידין להגאל היינו גאולה לגמרי ומקודם יבא אליהו ומשיח בימי
החול, אלא דא"כ אין לעשות כמ"ש הרב המנהיג ז"ל, ומ"מ אפשר דהל' כדנקטינן לקולא דאין תחומין
למעלה מיו"ד ואין להאריך בזה. ועי' בהרמב"ם בסוף הל' מלכים ועי' למרן חיד"א בפירוש ההגדה
שבסוף ספר הבהיר דבש לפי בפסקת הא לחמא ענייא יע"ש ודו"ק.

יהושע שנ' הוא הלילה הזה לה'. רבי אליעזר אומר בו נגאלו לעתיד לבא אין נגאלים אלא בתשרי שנאמר תקעו בחדש שופר וגו' מפני מה כי חק לישראל הוא ומה ת"ל הוא הלילה הזה לה' אלא הוא הלילה הזה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו אברהם אני גואל את בניך לעתיד לבא וכשהגיע הקץ לא עכבו הקב"ה

מארץ מצרים וכו' שזה הלילה היתה שמורה לגאולת מצרים כך הוא הלילה הזה לה' להיות שומר ומצפה לגאולה העתידה והיינו דקאמר שמורים לכל בני ישראל לדורותם. ויומתק עפ"י מ"ש רז"ל בש"ר, משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים אמר לה יהא הסימן הזה בידך בעת שתראי אותו סימן דעי שאני בא ואני קרוב לבא כך ישראל מצפין משעמדה אדום אמר הקב"ה הסימן היה יהא בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה היו יודעים שאני גואלכם ואם לאו אל תאמינו שלא קרבה העת וגו' ע"ש ועיין שם למהרש"י ז"ל. ועפ"י היינו דקאמר הכתוב שמורים לכל בני ישראל לדורותם כלומר שבוה הלילה יש שמירה ותקנה לבני ישראל בכל דור ודור שהם שומרים ומצפים בזה הלילה שאפשר שבא זמן גאולתם.

ורבי אליעזר ס"ל דבתשרי עתידין להגאל כדמייתי מקרא תקעו בחדש שופר דהיינו בתשרי וכתוב בתרי' כי חק לישראל, כלומר שהוא זמן לישראל שיעשה הקב"ה משפט באו"ה הצרים לישראל. ובגמ' דר"ה ד"א ע"ב נפק"ל מגז"ש דכתי' תקעו בחדש שופר וכתוב בגאולה והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' ע"כ. ופירושא דקרא לדידיה היינו כדפירש"י בחומש וברישא דקרא שוין הם אבל בהך דכתיב הוא הלילה וגו' מפרש ר"א דה"ק הוא הלילה הזה למה שאמר ה' לאברהם, כלומר שלא עכב ואחר מהגבול שהגביל ה' לאברהם אפי' כהרף עין. והא דכתיב שמורים לכל בני ישראל מפרש דה"ק, שכל ישראל צריכין להשתמר בזה הלילה כך הגרסא בספרים. ונראה דהכונה כדמפרש הרמב"ן ז"ל שישמרו אותו לעבוד לפניו ובאכילת הפסח וזכירת הנסים ולתת הלל והודאה לשמו

שכל ישראל צריכין להשתמר בו. כבר מפורש בקונט' דגרסת הילקוט עתידין להשתמר בו ונר' הגרסא יותר נכונה וכ"כ הרב זי"ן ז"ל. ומכאן כתב המרדכי הביאו מרן בסוף סי' תנ"ה שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת דליל שמורים הוא לה'. וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' וחלילה שאירע דבר תקלה במצות ה' עכ"ל וכן הביא עוד מרן שם לעי' מזה בשם המרדכי בשם רבי' יהודה החסיד דאין להקפיד ללוש במים של תקופה דשומר מצוה לא ידע דבר רע ע"כ ופסקו במפה וע"ש. וזה דתקופה לא ג"מ לדידן כי אין מנהגנו לחוש כ"א דוקא בעת התקופה ולא אחר כך אבל ג"מ טובא לענין מים של מת דמנהגנו לשפכם בעלמא. ומכאן הביא ראייה הב"ד וז"ל ביו"ד סי' נ"ו להתיר לנתוך תנור וכירים לעשותו בית תלמוד לרבים ואין לחוש למ"ש ר"י החסיד ז"ל דיש סכנה בדבר דהרי כאן בסכנת התקופה והמת דהם דברים מפורסמים ביותר אמר ר"י החסיד עצמו דבמקום מצוה אין לחוש ע"כ. וחזי הוית להרב הגאון חיד"א זלה"ה בס' אהבת דוד דרוש ט"ו דס"ט ע"ב דחולק עליו וכתב דהדבר פשוט דהמרדכי מיירי בגפלה התקופה והיה מוכרח לשאוב המים כדי ללוש במים שלנו ואתרמי התקופה אח"כ וא"א במים שלנו אחרים אלא באלו אז שפיר כתבו דשומר מצוה וכו' בכה"ג שהוא מלתא באונס ובע"כ של אדם, והיינו טעמא ג"כ דרבא ורבינא בפסחים דק"ט ע"ב דלא ניתא להו בתירוצא דר"ב דליל שמורים וכו' דאין לתקן

כהרף עין שמורים לכל בני ישראל מגיד שכל ישראל צריכין להשתמר בו:

כמו שאמר ושמרת את החקה וגו' ע"ש. והוסיף הרב אב"ע ז"ל משם י"מ שהוא כטעם שומרי החומות שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורות השם וכו' וככה רמזו רבותינו ז"ל הגיע זמן ק"ש של שחרית ע"כ. וגרסת הילקוט עתידין להשתמר בו ע"ש והיינו ע"ד שאמרו ז"ל בר"ה שם לילה המשומר ובא מן המזיקין. ועוד אפ"ל גרסת הספרים עפ"י מ"ש המקובלים כי בפסח צריכין ליזהר בכל האיסורים יותר מכל השנה והיינו מה שרמזו רז"ל בזה שצריכין להשתמר וכו' ואע"ג דקרא איירי בלילה ראשונה אין קפידא כי היא הסבה הראשונה לשמור זה.

בתחילה דבר שיש בו סכנה ולומר ליל שמורים וכו' וא"כ בנ"ד אין לנתץ לכתח"י תנור וכיריים לעשותו בית תלמוד וליכנס בתחילה לסכנה עכ"ד יע"ש. ועפ"י תו לק"מ ממה שאמרו בש"ס פסחים דף ח' ע"ב בעו מיניה מרב הני בני בי רב דדיירי בי באגיי מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב א"ל ניתו עלי ועל צוארי ופירש"י דודאי לא יזוקו שהמצוה מגינה עליהן ע"כ, אלמא דאפילו לכתח"י סמכינן על המצוה, דליתא לע"ד דהתם שאני דמצות ת"ת אין לו שיעור וא"כ אם יאחר עד שיאיר היום הנה יתבטל אותה שעה מלימוד אצל רבים וא"כ הוא אנוס דא"א לקיים מצות ת"ת של אותה שעה אם לא שיקדים קודם עלות השחר. והן בכל זאת בחזרה אף שאם יקדימו לקום בכי טוב יתבטלו אותה שעה מלימודם כיון שעכ"פ הוא בחזרה מן המצוה א"ל לא ידענא משא"כ בשחר דתרתי איתנהו הן שהם שילוחי מצוה והן דיתבטלו ממש וא"א בלאו הכי מש"ה סמכי' על שלוחי מצוה אינן נזוקין. אבל קשה על הרב ז"ל מדברי התוס' בחולין דף צ"א ע"ב ופסחים דף ד' ע"א דמבואר בדבריהם דאפי' משום מצוה דלא יתבטל כ"א אחר מצוה בעלמא משמע דס"ל דאף בזה אמרי' שלוחי מא"ן, ומיהו עיין לעי' במכילתא פרשה י"א ברייתא י"א ד"ה והלא מ"ש שם והוא סייעתא לדברי הרב ז"ל. אך קשה להרב ז"ל בהנחה זו שהנחת דהגמ"י והמרדכי מיירו בדאי אפשר במים אחרים וכתב דזה דבר פשוט, דהרי מבואר בט"ז שם ס"ק ג' דכתב בהדיא וז"ל ומ"מ נראה דבשאר לילות יוכל לשפוך אותם אם אפשר בקלות להיות בלי אותם מים משא"כ בליל דקודם פסח דהם של מצת מצוה אסור לשפוך אותם דהוי מזלזל במצוה ומראה עצמו כמחזיק בדעתו שאין המצוה מגנת עליו מהתקלה וקל בעיניו מאמר הכתוב שומר וכו' עכ"ל הרי דהרב ז"ל אזיל כל בתר אפכא, דאף דאם ימצא בקל מים אחרים מותר לסמוך על המצוה ואדרבא אזהרה השמענו שלא להתמיר לשפכם ואיך מרן חיד"א ז"ל לא עלה על שפתיו דברי הט"ז ז"ל והוא חידוש. אך ראיתי להרב אליא רבא סקט"ז דכתב דאף במצת מצוה אין להתיר אלא כשא"א לשאול באותה העיר מים שלנו כמ"ש באגודה ס"פ כ"ש ע"כ והלק על הט"ז ועיי' בחי' שם, ובהכי א"ש דברי הרב חיד"א זלה"ה. ואגב ראיתי שם להרב א"ר ז"ל מה שתירץ למ"ש המרדכי שאם נשפכו כל המים עבור המת וכו' דמיירי שעברו ושפכו אבל אם בא לימלך מורין לו שא"ץ לשפוך ע"ש, וזו כבר קדמו הרב שכנה"ג ז"ל ע"ש בהגב"י אות י"ג וע"ע שם. ועיין בזה בס' צרור הכסף יו"ד סי' ו' וביוסף אומץ סי' ל"ז דף ל' ע"ד ע"ש ולהרב ב"ד יו"ד סי' קס"א ואחר זמן רב ראיתי שהאריך בענין זה הרב מופת הדור בס' פתח הדביר ח"א סי' צ' אות ד' וע"ש שרמזו עוד מ"ש הרב הגדול מהרח"פ זלה"ה בס' נשמת כ"ח ח"א יו"ד סי' מ"ב יעו"ש.

להשתמר בו. ומכאן כתב הטור סי' תפ"ז בשם בעה"ט ע"ש רבינו נסים דאין לומר ברכת

[שעא]

מעין ז' ביום טוב א' של פסח שחל להיות בשבת, שלא נתקנה אלא בשביל המאחרים לבא שלא יזיקום והאידינא אין צריך דליל שמורים הוא ע"כ וכ"כ הכל בו הביאו מרן שם, ובשם הרד"א כתב מרן דהביא מחלוקת ושהמנהג לאמרה, וכתב מרן, אבל עכשיו פשט המנהג שלא לאמרה ע"כ וכן הוא דעת הריב"ש בתשו' סי' ל"ח שרמזו מרן בא"ח סי' רס"ח והוא דעת הרשב"ש סי' שצ"ח רמז ^{היד} אהרן במ"ב שם וכן מצאתי להמנהיג שכתב כן בפשיטות. וכ"פ הש"ע וכל החוננים עליו והבאים אחריו. אבל בס' תניא מצאתי שכתב לאמרה וכדעת הרד"א ע"ש. והרב הגדול מהרי"א בס' ראש יוסף תמה על הרב דוד אבודרהם וז"ל מ"ש דהמנהג לאמרה לא ראיתי בדברי הפוסקים מי שכת' כן וכן בכל המקומות ששמעתי לא ראיתי נוהגין כן אלא כמ"ש הרב עכשיו פשט המנהג שלא לאמרה ע"כ וכ"כ הרדב"ז בישנות סי' י"ו רמזה הכנה"ג בהגה"ט סי' תפ"ז ש"כ כל הפוסקים וזה שרוצה לאומרה דעת חיצוני הוא ואין ראוי לקרותו מחלוקת ואין לחוש לו ע"כ. וראיתי עוד להרב מהרי"א שם דדקדק בזה דא"כ כשחל שבת אחר יו"ט אמאי אמרינן לה וכו' כיון דאין העם מאחרין לבא וכו' נימא דלא נכנסה בתקנה כמו יו"ט של פסח וכן בבית האבל וכו' וצ"ע ע"כ ולי צ"ע דבריו ז"ל שמהגר' שלא ראה הרב תשו' הריב"ש במקומה כ"א במה שהעתיק מרן בב"י סי' רס"ח דהרואה בתשו' הריב"ש עיניו יחזו טעם לדבר יע"ש. ואיך שיהיה לענין דינא כבר פשטה ההוראה שלא לאומרה. וראה זה חדש שמצאתי להרב מופת הדור חסידא קדישא מהר"ר חיים פאלאג'י זצוק"ל בספרו הבהיר לב חיים ח"ב שנ"מ ממ"ש שם בסי' צ"ה שנשאל שם שאם שכח והתחיל הש"ץ ברכת מעין ז' ביו"ט של פסח שחל להיות בשבת אם חייב להפסיק, והשיב שמאחר שהרד"א ז"ל כתב דהמנהג לאמרה וכ"כ ג"כ הא"ח וגם הרב מהר"ש שרעבי זלה"ה בס' נהר שלום דח"ן ע"ב וגם מהר"י צמח בס' נגיד ומצוה דז"ן ע"ב כת' דעפ"י הסוד ראוי לאמרה וכ"כ הברכ"י בסי' תרמ"ב דכן דעת הרמ"ע ז"ל, ודאי דאם אירע שהתחיל הש"ץ לברך אל ישתקו אותו אף במקום שהמנהג שלא לאומרה אלא יסיים הברכה. והעיד הרב ששמע מפי מגידי אמת כי המנהג בירושלים תובב"א בבהכ"נ של חסידים ובבהכ"נ הגדול ק"ק ת"ת נוהגים לאומרה וכן התנהג בפני הרבנים הגדולים בזמן הרב מהר"ד מאג'אר והרב מהריט"א זלה"ה וכן נהגו ג"כ בעה"ק טבריא ע"כ וע"ש שהאריך בזה ומריהטת כל לשונו ז"ל נראה דלא ראה הרב בב"י שהביא להרד"א וגם לא זכר מס' המנהיג ומהרב מהרי"א דחלק על הרד"א ולא זכר מס' תניא שהוא תנא דמסייעא ליה. גם במה שהסכים הרב שבמקום שאין מנהג אם יסכימו כלם לאמרה יאמרו ע"ש, לע"ד אין נראה כן מאחר שכבר נתבאר מכמה גדולי הראשונים ואחרונים שלא לאומרה שב ואל תעשה עדיף וכמ"ש מהרלנ"ח בתשו' סי' קכ"ב בדומה לזה יע"ש. אחר זמן רב שכתבתי זה נדפס ס' פתה"ד ח"ג וראיתי שם סי' רס"ח דהסכים כדברי וגם בהשמטות דש"ך כתב באריכות בזה והסכים שלא לאומרה וע"ש.